

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA

INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

58

Nyíregyháza
2025

ATHANASIANA
a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola folyóirata

Főszerkesztő:
Véghseő Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dobos András, Görföl Tibor, Garai Péter, Odrobina László, Szilágyi Barnabás,
Németh István, Földvári Katalin, Szegvári Zoltán

A folyóirat Tudományos Tanácsadó Testületének tagjai:
S.E.R. Dr. Orosz Atanáz, megyéspüspök, Miskolci Egyházmegye
S.E.R. Dr. Martos Balázs Levente, segédpüspök, rektor, Központi Papnevelő Intézet,
Prof. Baán István, professor emeritus, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
Prof. Dolhai Lajos, rektor, Egri Hittudományi Főiskola
Prof. Kustár Zoltán, tanszékvezető egyetemi tanár, Debreceni Református Hittudományi
Egyetem, Őszötvetségi Tanszék
Prof. Thomas Mark Németh, tanszékvezető egyetemi tanár, Bécsi Egyetem, Teológiai Kar,
Történeti Teológiai Intézet
Prof. Puskás Attila, tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Hittudományi Kar
Prof. Em. Szentmártoni Mihály SJ, professor emeritus, Pontificia Università Gregoriana
Prof. Várnai Jakab, tudományos munkatárs, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

A szerkesztőség címe:
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H 4400 Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13–19.
Tel./Fax: +36/42/597-600
www.szentatanaz.hu/ / athanasiana.kiadvanyok@szentatanaz.hu

Postacím:
H-4401 Nyíregyháza, Pf. 303.

Felelős kiadó:
Galambvári Péter mb. rektor

© Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2025

ISSN 1219-9915

Megrendelhető a fenti címek bármelyikén
Az egyes számok ára: 1.000 Ft

SOLTÉSZ JÁNOS

A bibliai ikonikus antropológia a szabadság tükrében

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. Ószövetségi, természetes istenképmátság; 2.1. A természetes istenképmátság három eleme; 2.2. Az emberi személy lényeges vonásai; 3. Az újszövetségi, természetfeletti vagy kegyelmi istenképmátság; 3.1. A kegyelmi istenképmátság lényege: hasonlóság Krisztushoz; 3.2. A kegyelmi istenképmátság megvalósulása; 4. Szabadság és istenképmátság; 4.1. Az ember szabadsága a filozófiai antropológia szempontjából; 4.2. A szabadság a Bibliában; 4.3. A krisztusi szabadság; 4.4. A szabadsággal kapcsolatos alapvető döntés értelmezése és kritikai értékelése; 5. Összegzés

1. Bevezetés

Az embert csupán antropológiai és fenomenológiai szempontból a következőképp jellemezhetjük: 1. Az ember az anyagvilághoz tartozó lény, de a vegetatív és a szenzitív élet csúcspontszerű összefoglalása. 2. Tevékenysége mutatja, hogy az anyagvilág fölött áll. 3. Szellemisége megjelenik értelmében, akaratában és emlékezetében. 4. Ezek személyi méltóságát és önmaga kibontakoztatását megalapozzák.

A kinyilatkoztatás az embert Isten képmásának nevezi, amit az üdvrendnek megfelelően két részletben tárgyalunk. Abból kell ugyanis kiindulnunk, hogy bár egyetlen istenképmáságunk van, de az az üdvrend alapján két oldalról elemezhető.

Egyrészt a teremtés alapján beszélünk az ószövetségi, természetes istenképmasságról, másrészt a megváltás alapján pedig újszövetségi, természetfeletti vagy kegyelmi istenképmasságról. Érdekes e két szempont jellemzőit részletezni.¹

2. Ószövetségi, természetes istenképmasság

A Teremtés könyve azt állítja az emberről, hogy Isten képére és hasonlóságára teremtett létező: „*Teremtsünk embert képünkre és hasonlóságunkra, uralkodjék a tenger halain, az ég madarain... Így teremtette Isten saját képére, Isten képére teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.*” (Ter 1,26–27) Ennek a megnyilatkozásnak komoly következményei vannak: 1. Mindenki, aki emberként született, az Isten képmása. 2. A férfi és a nő Isten terve alapján mellérendeltségi viszonyban áll egymással, vagyis egyenrangúak. 3. Az ember társas lény. A férfi és a nő összetartozik, kapcsolatuk a közösség alapja. 4. Csak ő a Teremtő képmása, ezért más teremtményeket felülmúló rangja van. 5. Teremtettsége miatt létezése reálisan nem érthető meg önmagából, csak Istennel való kapcsolatának figyelembevételével. 6. Az Édenbe helyezése azt jelenti, hogy elérhető számára Isten terve szerint életcélként a boldogság. 7. Természetes istenképmasságunk jelentőségét az újszövetségi, Krisztushoz való hasonlóság fényében kell vizsgálni.

2.1. A természetes istenképmasság három eleme

Az ember szellemi létező. Szellemisségének sajátos részei az értelem, az akarat, és birtokolja a halhatatlanság ajándékát. Szellemissége tehát a lélek részeként értelmezhető, de a testtel való egysége miatt a szellemi lélek kiegészül az érzelem és a vegetatív működés irányításával. Adottságai alapján a Teremtőt kell képviselnie a világban.² A *bűn miatti bukás* következtében az ember értelme elhomályosult és akarata rosszra hajló lett, de nem vesztette el természetes istenképmasságát, *felelőssége és javulásának lehetősége megmaradt.*

Az ember testi létező. A test-lélek ember az Isten képmása, tehát az anyagisággal együtt kell őt értelmezni. Testisége nem a rossz forrása. A

1 Franz Böckle: *A moráleteológia alapfogalmai*, Bécs, 1975, 18–25.

2 Herbert Haag: *Bibliai Lexikon*, Budapest, 1989, 1623.

Biblia héber nyelve a test és lélek fogalmait nem dualisztikusan, nem a görög filozófia szellemében használja, mert azok mindig az egész embert jelentik egy sajátos szempontból. Az ószövetségi antropológia fogalmai a konkrét embert jelentik, mindig a maga teljességében, egészében.³ A test, mint a teremtettség jó, de csak az egész ember részeként, a szellemi lélekkel együtt képes betölteni feladatát.⁴ A test az ember kommunikációjának szükséges eszköze az Isten, a másik ember és a világ felé is. A bűn következtében sajnos a test a romlás tényezőjévé válhat. Az ember történeti létező. Ez azt jelenti, hogy az ember mindig csak a tér és az idő bizonyos metszéspontján tud élni és a jövő felé irányul. A szellemi természetű létező nemcsak van, hanem a múltat integrálva állandóan lesz, folyton válik valamivé. Istenhez való hasonlóságunk, képmáságunk tehát feladat, amit a történelmi időben, mintegy játéktérben, kell megvalósítanunk. E folyamatnak vannak különleges kegyelmi pillanatai, amik fontos döntéseinek mozzanatai lehetnek. A történelem ilyen szempontból Isten hívó szava az emberhez. Létünk pedig Istentől jövő és Isten felé tartó egzisztencia.

2. 2. Az emberi személy lényeges vonásai

Az istenképmáság elemei után a személyi egység megnyilvánulásának sajátos vonásait emelhetjük ki.

Szubzisztencia (önállóság). Azt jelenti, hogy az ember önmagában és önmagáért való lét, belső zártság jellemzi. A személyt nem lehet átadni, más személyre cserélni. Szellemisége miatt több, mint individualitás. A Teremtő aktusa általi egyediség, akit Isten egyedi elgondolása hozott létre, megismételhetetlen létgazdagsággal bír, s ez meghívásának alapja.

Egzisztencia (tevékenység). Az ember a szabad személyiség tevékenységének kiindulási és találkozási pontja, aki az időben élve tettei által formálja, valósítja meg önmagát. Tevékenységében kifejezi egyediségét, s eljut végleges jellemzőihez. A cselekedetet mindig a személlyel egységben kell elbírálni.

3 Részletes kifejtésük: E. Jenni – C. Westermann: *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, I–II, München–Zürich, 1976–1978.

4 R. Albertz – C. Westermann: *ruah/Geist*, in THAT II, 726–753.; J. Schreiner: *Az Ószövetség teológiája*, Budapest, 2004, 172–173.

Transzcendencia (felelősség). Azt jelenti, hogy a személy képes kilépni önmagából. Belső zártsága nem jelent teljes elhatárolódást a világtól. Önmagából kifelé mutat, mindennel kapcsolatban van, ami kívülről létezik. Léte az ősforrás, vagyis Isten felé is mutat, aki szellemiségünket alkotta ilyenné, amivel meg is szólított bennünket. Mint élő Te áll előttünk, mi pedig válaszolni képes lények vagyunk. Ez a válaszolni képes mivolt az emberi küldetés és a felelősség alapja.⁵

A személyiség és a személy között különbséget kell látnunk. A személyiség: az ember *individualitását* jelenti, benne a konkrét ember jellemvonásai szerves egységet alkotnak. Két alapvető vonása: a *stabilitás* és a *fejlődés*. A stabilitás a tudatos értékválasztásból és az elkötelezettségből adódik. A fejlődés az élet tapasztalatait és erőfeszítéseit használja föl, melyek gazdagodást, kibontakozást és végül érett személyiséget eredményeznek, miután spontán hajlamait kirostálta vagy integrálta. A személy: lényegi vonása az önbirtoklás (én-tudat) és az önközlés (kapcsolat). A személy-mivolt a személyiségre épül, és annál inkább megélhető, minél magasabb szinten jut el önismeretre és másokat szolgáló-elfogadó kapcsolatra. Az ember személy-mivolta által több, mint egy fajhoz tartozó egyed, mert az Isten személyének teremtménye és képmása. A személy erkölcsi értékének hordozója pedig értelmes természete. Mivel az ember természeténél fogva közösségi létező, ezért kapcsolatai számára természetes közösség a család, a társadalom és a nemzethez tartozás. E közösségek tagjainak az erkölcsi értékek megismerésében, hordozásában és megvalósításában közös felelősségük és feladatuk van.⁶

3. Az újszövetségi, természetfeletti vagy kegyelmi istenképmasság

Az újszövetségben Szent Pál úgy beszél az emberről, mint aki részese a „fogadott fiúságnak” (Róm 8,15.23; Gal 4,5), az istengyermekségnek, vagyis kegyelmi istenképmassága is van, melynek alapja a megváltás kegyelme, mellyel Jézus Krisztus ajándékozta meg az embert. Jézus Krisztusban ugyanis Isten kiigazította a bűn miatt megsérült Isten–ember kapcsolatot, de benne ennél több is megjelent: Ő az Isten akarata szerinti ember, aki tökéletesen az emberszeretnek szentelte életét, melynek betetőzése az

5 Böckle, 1975, 22–23.

6 Tarjányi Zoltán: *Az erkölcselológia története és alapgondjai*, Budapest, 2005, 47–48.

ártatlan keresztáldozat és a feltámadás volt. Benne az Atya teljesen kinyilatkoztatta önmagát és emberszeretetét. Feltámadása által megváltott minket, és megdicsőült embertesté az istenség birtokosa lett, mely által a mi életünk most már az Istenben van elrejtve. Ezt a kinyilatkoztatást pedig a Szentlélek megőrzi és fenntartja az egyház által.

3.1. Kegyelmi istenképmásság lényege: hasonlóság Krisztushoz

A kegyelmi istenképmásság kapcsán tulajdonképpen a Krisztushoz való hasonlóságról van szó, melyet a páli és a jánosi írások tárnak elénk. Az embernek a krisztusi megváltás által újra lehetősége van Istenhez jutni.⁷ A Római levél így fogalmaz: „*Fiának képmását ölték magukra.*” (Róm 8,29) Mit jelent ez? „*Krisztus az ideális ikon, ilyennek kell lennie az igaz embernek Isten elképzelése szerint, s minden ember hozzá hasonlónak válhat.*”⁸ Kegyelmi istenképmásságunk kiindulópontja Pál apostol teológiája szerint, hogy az embernek új teremtménnyé kell válnia. Megtörténik ez akkor, ha magára ölti Krisztust a keresztségben. Ennek az új életnek következménye, hogy a bűn halotti állapotából az igazságosság és a szentség állapotába kerül az ember. „*A régi megszűnt, valami új valósult meg.*” (2 Kor 5,17; Gal 6,15) János apostol szintén újjászületésről beszél, ami „*víz és Szentlélek*” által valósulhat meg, tehát a keresztséghez kapcsolódik, és Istentől való születésként kell értelmezni. (Jn 3,5) Ez után fogalmazhatók meg azok az ajándékok, melyeket a Krisztusba öltözöttek megkapnak.⁹

Krisztushoz való hasonlóságunk ajándékai hozzá viszonyítva foglalhatók össze:

Krisztus természete szerint Isten Fia: az ember örökbefogadás révén Jézus testvére, Isten gyermeke lesz, tehát megkapja az istengyermekség ajándékát.

7 Vö. Lepahin Valerij: *Az órosz kultúra ikonarcúsága*, Szeged, 1993, 63.: „Az Ószövetség örömhíre, hogy az ember Isten ikonja. Az Újszövetség örömhíre pedig az, hogy az »Istenember« – »az ember« ikonja.”

8 Valerij, 1993, 63.

9 A páli és a jánosi iratok, ill. a többi újszövetségi írás tartalmazznak adalékokat, de szempontunkból a további részletezés nem tűnik szükségesnek.

Krisztus Isten országának örököse: az ember Isten országának társörököse lesz.

Krisztus sorsa szenvedés és dicsőség: az ember sorközösséget vállal Krisztussal, az ő sorsa is szenvedés és dicsőség lesz. „Élek, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.” (Gal 2,19)¹⁰

3.2. A kegyelmi istenképmáság megvalósulása

Természetfeletti életről van szó, mely Krisztus Lelke, a Szentlélek által a kibontakozás alapját birtokolja. A szentségek révén kapja meg az ember a Szentlelket, aki benne mint templomban lakik, csak engednie kell működését. A Szentlélek által az új ember istenképmáságának hatása egész valóját átjárja, bár igaz, hogy a Krisztushoz való hasonlóság csak a holtak feltámadásakor ragyog majd fel teljes valóságában. Viszont emberi természetünk fölemelése már elkezdődik, és folyamatosan halad csúcspontja felé, amit Pál apostol így fogalmaz meg: Krisztus „gyarló testünket megdicsőült testéhez teszi hasonlóvá.” (Fil 3,21) A Szentlélek által a megszentelő kegyelem, és vele együtt a kegyelmi érények segítik megvalósítani a krisztusi életet, vagyis a hozzá való, minél nagyobb mértékű hasonlóságot. A kegyelem nem más, mint Isten könyörülő jóakaratának ajándéka, mely nélkül nem tud az ember kellőképp Istennek tetsző módon cselekedni. Felénk áradó kegyelme – különösen a bűn után – Jézus Krisztus által vált újra hozzáférhetővé számunkra, és nem marad hatástalan, mert a Mindenható áll mögötte. Viszont feladatunk az elfogadás, a vele való együttműködés. A kegyelmi érények azért fontosak, mert az ember létrendi felemelkedésének eszközei.¹¹ Segítségükkel erőnkön felül is képesek leszünk cselekedni, ami azért is fontos, mert célunk az üdvösség, az örök élet Istennél. A teológiai érények (hit, remény, szeretet) elsődlegesen az Istennel való direkt kapcsolatra képesítenek vertikális síkon, az erkölcsi érények (okosság, igazságosság, lelki erősség, mértékletesség) pedig az Istentől rendelt erkölcsi értékek megvalósítására képesítenek elsősorban horizontális síkon.¹² Istenképmáságunk feladat, történelmi működésre vagyunk szánva, s a Szentlélek ke-

¹⁰ Böckle, 1975, 23–24.

¹¹ *A Katolikus Egyház Katekizmusa (KEK)*: Budapest, 2002, 1803–1845.

¹² Böckle, 1975, 25–28.

gyelme által teljesíthetjük hivatásunkat, s általa nemcsak képmások, hanem munkatársai is leszünk Istennek, aki ehhez maximális segítséget nyújt minden embernek.

4. Szabadság és istenképmasság

4.1. Az ember szabadsága a filozófiai antropológia szempontjából

A szellemi létünkéből eredő szabadságot a teremtésből eredően ajándékként kapjuk Istentől, adottsága természetes istenképmasságunknak. A filozófia ezért a lélekkel kapcsolatban tárgyalja, s hagyományosan szabad akaratnak nevezi. Ez azt jelenti, hogy az ember nincs a determinizmus, a teljes meghatározottság állapotában, mert ebben az esetben csak külső és belső kényszereknek megfelelően lenne képes cselekedni. Ezzel épp ellentétben az indeterminizmus állapotában van, tehát tud szabadon, kötöttségektől függetlenül döntéseket hozni. Szabadságunknak két oldala van, beszélünk negatív (valamitől) és pozitív (valamire való) szabadságról.

A negatív szabadság egyrészt a kötöttségektől való mentességet jelenti, vagyis az ember nincs végletesen meghatározva. Másrészt azt is jelenti, hogy bizonyos meghatározottságok, determinációk vannak az élethez kapcsolódva, amiket, mint korlátokat elfogadva, tudja csak érvényesíteni szabadságát. Ezek a meghatározottságok lehetnek: a genetikai adottságok, hajlamok, a tér és az idő korlátai, a környezet és a kultúra meghatározó tényezői és az egyéni élettörténet eseményei. Ezeket valamilyen szinten muszáj uralni vagy integrálni abban a hegeli szellemben, hogy ha egy korlátot elfogadtam, már túl is jutottam rajta, tehát ezek ellenére is alapvetően szabad vagyok döntéseimben.¹³ Teológiai értelemben ugyanis *csak Istennek van abszolút szabadsága*, mert ő tökéletesen uralja és birtokolja önmagát, kizárólag ő független mindentől és minden értelemben.

13 Nyíri Tamás: *Antropológiai vázlatok*, Budapest, 1972, 60–75.

Az *ember szabadsága teremtményi, relatív szabadság*, mely belső függésben van mindig Teremtőjével. A szabadságnak ez a természete nem egyéni választás kérdése, hanem a teremtés következménye. A realitás érdekében nem érdemes figyelmen kívül hagyni ezt az ember önértelmezésénél.¹⁴

A pozitív szabadság azt jelenti, hogy az ember rendelkezik önmagával, képes megvalósítani önmagát. Tulajdonképpen ez a tervezés, a döntés és a kivitelezés szabadsága. A cselekvő emberről minden helyzetében állítjuk, hogy döntési és választási szabadsága van. A *döntési* azt jelenti, hogy az embertől magától függ, hogy mit tesz vagy mit nem tesz meg. A *választási* arra vonatkozik, hogyan hajtja végre, amit eldöntött, mert nincs egyetlen kötelező minta, a cselekvőtől függ, melyikhez folyamodik. A szabadsággal képes az ember kifejleszteni önmagát, kamatoztatni képességeit, istenkép-másságát megvalósítani. Az istenkép-mátság talán legfontosabb megnyilvánulása tehát a szabadság. Általa önálló teremtményként tud tevékenykedni az ember a világban, érvényesülni hajlamai, indulatai és a környezetének hatásai ellenére is. Az emberi szabadság Isten ajándéka, mely egyben megvalósítandó és felelősségteljes feladat.¹⁵

4.2. A szabadság a Bibliában

Az ószövetségi Szentírás könyvei filozófiai szinten sohasem beszélnek a szabadságról, de olyan kijelentéseket találunk bennük, melyek alapján állítható, hogy az ember szabad. Káinhoz a gyilkosság után így szól az Úr: „*Ha jót teszel, fölemelheted arcod, ha nem teszel jót, az ajtónál lapul a bűn. Utánad vágyakozzik, de te uralkodj rajta!*” (Ter 4,7) Bizonyítja, hogy még a bűnös ember sincs teljesen kiszolgáltatva a rossznak, el tudja kerülni, mert megvan a szabadsága. Mózes kijelentése is arra utal, hogy a népnek jogában áll eldönteni, vállalja-e az Isten parancsai szerinti életet: „*Életet és halált teszek eléd, áldást és átkot. Válassz az életet!*” (MTörv 30,19)¹⁶ A bölcsességi irodalomban is találunk hasonló állításokat: „*Az Úr kezdetben teremtette az embert,*

14 Bernhard Häring: *Krisztus törvénye I*, Pannonhalma-Róma, 1997, 121.; Karl Rahner: *A hit alapjai*, Szeged, 1998, 50.; Servais Pinckaers: *A keresztény erkölsteológia forrásai*, Budapest, 2001, 252–253.

15 Olivier Clement: *Kérdések az emberről*, Budapest, 2004, 51.

16 Claus Westermann: *Az Ószövetség teológiájának vázlatja*, Budapest, 1982, 34–35.; Herbert Haag, 1989, 1623.

A krisztusi ember szabad a törvénytől: a keresztény ember nincs a mózesi, külső hatalmi törvény alatt, mert Krisztus halálával beteljesítette a régi törvényt (Róm 7,13). De nem vagyunk törvénytőlmentesek, hanem „*Krisztus törvénye szerint élő*” emberek vagyunk (Gal 6,2). Ez a törvény a Szentlélek, aki nem kívülről, hanem belülről képesít, fejti ki hatását, hogy rá figyelve legyünk motiválva a jóra.

A krisztusi ember szabad a haláltól: a keresztények a holtakból élők-ké lettek, a „*bűn már nem uralkodik rajtuk*”, a „*bűn szoldja a halál*” (Róm 6,13–15). Krisztus értünk lett engedelmes az Atyának „*egészzen a kereszt-halál*ig” (Fil 2,8) Viszont mentességünk itt nem a biológiai halálról szól, mert biológiailag meg kell halnunk, mivel a halandó a halhatatlant nem örökölheti, hanem a kárhozatról, a lelki halálról, melytől Krisztus megváltása mentett meg minket. A kárhozattól való mentesség pedig segíti, hogy őszintén nézzünk szembe a biológiai halállal, mely az örök életnek nem akadálya, csak szükségszerű átmenet, s erőt ad az átmenet helyes értékeléséhez, nehézségeinek – akár félelem nélküli – elviseléséhez.¹⁷

Mire szabadul fel a Krisztusban szabad ember? Arra, hogy szabadsággal alapján Isten mellett döntsön a szeretetben.¹⁸ A krisztusi szabadságnak ez a pozitív oldala már nem az ellentmondásban nyilvánul meg, hanem a bűntől történő elfordulás utáni kinyílás a szeretetben.¹⁹ Legfelső foka az Isten iránti tökéletes szeretet, mely gyakorlatilag azt jelenti, hogy a Szentlélek működésével szemben az ember minden akadályt igyekszik elhárítani. Ezért mondja Pál apostol: „*Ahol az Úr Lelke, ott a szabadság.*” (2 Kor 3,17) Az ilyen szeretetről tanácsolja Szent Ágoston: „*Szeress és tégy, amit akarsz.*” Csak az igazi szeretetre áll ez, mely az Isten- és emberszeretet tökéletes elkötelezettje, mert ez „*a törvény tökéletes teljesítése.*” (Róm 13,10)²⁰

17 Giannino Piana: Libertà e responsabilità, in: Francesco Compagnoni – Giannino Piana – Salvatore Privitera (a cura di) *Nuovo Dizionario di Teologia Morale*, Milano, 1990, 662–665.; W. Schrage: *Etica del Nuovo Testamento*, Brescia, 1999, 26.

18 Renzo Gerardi: *A szeretet öröme*, Budapest, 2024, 69–70.

19 KEK, 1973, 1742.

20 Xavier Léon-Dufour: *Biblikus Teológiai Szótár*, Róma, 1974, 910.

4.4. A szabadsággal kapcsolatos alapvető döntés értelmezése és kritikai értékelése

A szabadsággal kapcsolatos speciális fogalom az alapvető döntés (*optio fundamentalis*), mely a cselekvést megelőző szempont a teológiában. Volt korábban hasonló kategória, mégis újdonságként jelentkezett a XX. században. Régóta ilyen kategória pozitív szempontból a *megszentelő kegyelem állapotában* való élés, negatív pedig a főbűnök (*vitium*-ok) valósága, melyek nemcsak önmagukban bűnök, hanem sok más bűnnek is gyökereiként szolgálnak.²¹ Az alapvető döntés *egyrészt* arra hívja fel a figyelmet, hogy az ember sajátos *pszichikai kontinuitásban* él. Erkölcsiségének vizsgálatához az egyes tetteken túl, a cselekvés folyamatát is feltétlenül vizsgálni kell. Jól szemlélteti ezt, ha egy folyóra és hullámaira gondolunk. A hullámokat nem lehet csak önmagukból megérteni, mert ehhez a folyó vizsgálata is szükséges. *Másrészt* jogosan merül föl a kérdés, hogy a *személy mennyire van jelen* egyes tetteiben: teljes intenzitással vagy tompított mértékben? Az alapvető döntés szerint vannak teljes intenzitású, az egész életet meghatározó tettek. A személy titkából kiindulva született meg az alapvető döntés új szemlélete, mely az egész életre kiható döntések között említi például a megtérést, a házasságkötést, a szerzetesi fogadalomtételt. Ezekben jelen van a személy teljes elköteleződése, mely újra és újra jelentkezik a konkrét cselekvésekben, tehát folyamatosan jelen van. J. Maritain perszonalista filozófus nyomán K. Rahner, J. Fuchs és F. Böckle vitte be a fogalmat az erkölcssteológiába.²² B. Häring pedig kimutatta, hogy egyes cselekedetek csak az alapvető döntés alapján értelmezhetők helyesen.²³

21 Tarjányi, 2005, 67–70.

22 Helmut Weber: Általános erkölcssteológia, Budapest, 2001, 260–263.

23 Bernhard Häring: *Frei in Christus, I*, Freiburg–Basel–Wien, 1980, 171–223.

Neki köszönhető annak bizonyítása is, hogy az alapvető döntés, értékválasztás összeegyeztethető a Biblia gondolkodásmódjával. Jézus kijelentésére hivatkozik: „*Ahol a kincsöd, ott a szíved is.*” (Mt 6,21) A választott nép keményszívűségére hivatkozva, ilyen értelemben ígéri meg Isten, hogy „*új szívet*” teremt nekünk (Jer 31,33; Ez 36,26), Szent Pál pedig a „*körülméleti szív*” fontosságát hangsúlyozza (ApCsel 7,31).

Az *optio fundamentalis* tehát előzetes döntés, a személy belső központjából kiinduló elhatározás, mely alap-beállítottsággá válik cselekvéseiben. Belőle konkrét cselekedetek származnak, de szükséges többször megújulnia, hogy frissessége megmaradjon. Megkülönböztetünk *jó, csírájában jó és rossz optio fundamentalis*-t. Jó akkor, ha Isten és az üdvösség felé irányítja az egész személyiséget. *Csírájában jó*, amikor nem zárja ki Istent életéből, de nem született döntés mellette. *Rossz*, amikor Istent kizárja, és tettei mindig relatív értékek felé fordulnak. Az alapvető döntés fogalma alapján kialakult egy olyan vélemény, hogy esetleg csak Isten alapvető döntéssel történő kizárása lehet súlyos bűn. Előfordul ugyanis, hogy valaki súlyos bűnt követ el, de életét mégis Isten oldaláról értelmezi. Ezt a nézetet Szent II. János Pál pápa enciklikájában elítélte.²⁴ A következő téziseket fogalmazta meg: 1. *Van optio fundamentalis*, vagyis létezik az ember megelőző, alapvető döntése. 2. *Ez azonban nem független az ember tetteitől*, hanem működik bennük. 3. Ha egy súlyos tárgyban az ember bűnt követ el, akkor *egyetlen cselekedete is lehet súlyos bűn*. Ezek alapján a következőképp kell véleményt alkotnunk: az alapidöntés a teljességre vonatkozik, az egyes döntés a konkrétúra, viszont ebben bontakozik ki az alapidöntés, a kettő nem független egymástól, mert folyamatszerű viszonyban vannak. Minden konkrét cselekedet erősíti a jó alapidöntést, a jó alapidöntés pedig segít jó cselekedeteket végrehajtani. Ez a kölcsönhatás érvényesül a rossz alapidöntés és a cselekedetek viszonyában is. Alapidöntést hozni természetesen csak megfelelő feltételek mellett lehetséges: szükséges a személyi érettség, a döntés érlelődési ideje, valamint a kegyelemmel való együtt működés, az imádság. Megjegyzendő, hogy *a hitetlen ember is tud jó alapvető döntést hozni, vagyis a jó, a nemes és az igazságos szolgálatára adni magát*.

24 II. János Pál pápa: *Veritatis Splendor*, Budapest, 1993, 65–70.

Valláserkölcsei szempontból ez akkor lesz teljes, ha elköteleződése az Isten és az örök élet felé történő fordulás irányába realizálódik. A keresztény ember alapdöntésének megvalósításához nagy segítség a szentségi élet erőforrásának vétele, hogy tanúságot tudjon tenni Krisztusról az egyház küldetésében.

5. Összegzés

Az ember Isten képmása. A Biblia alapján nincs ennél fontosabb meghatározás. Az istenképmasság természetes és természetfeletti elemei megalapozzák a személy jelenléte és megnyilvánulása kifejtésének lehetőségeit. Mindezt a szabadságból eredő felelős tevékenység irányából fogalmazzuk meg. Az ember szabadságra teremtett lény, és felelőssége tagadhatatlan mind önmaga, mind az emberiség, mind a teremtett világ vonatkozásában. Ennek érdekében alapvető és konkrét döntéseinek körét is vizsgálni kell, hogy istenképmasságából eredő feladatának megfeleljen, ami a teremtő Isten előtti felelőssége is. Az emberi tevékenység további elemzése ezek alapján lesz helyesen értelmezhető.